

РОЛЬ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУДОЧИНСТВІ

THE ROLE AND LIMITS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE JUDICIARY

Чабан В.І., аспірант кафедри судочинства

Навчально-науковий юридичний інститут

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

В статті аналізуються роль та межі застосування штучного інтелекту в судочинстві, зокрема, автор звертає увагу, що штучний інтелект може застосовуватися як в судовому адмініструванні, так і безпосередньо при здійсненні судочинства, асистуючи суддям при аналізі фактів для прийняття рішень або ж асистуючи сторонам у справі при формулюванні правової позиції.

Автор відзначає, що не зовсім виправданим буде зводити потенційну можливість використання штучного інтелекту в судочинстві до виключно підтримки простих адміністративних завдань. Поділяючи застереження щодо покладення на штучний інтелект завдань пов'язаних із юридичним аналізом, автор вважає, що певна дорадча роль штучного інтелекту, особливо при роботі з судовою практикою, може бути цілком ефективною.

В статті акцентується увага на тому, що у світі спостерігається значний розвиток різних систем штучного інтелекту для допомоги практикуючим юристам. В той же час, автор звертає увагу, що ШІ може і повинен застосовуватися не лише юристами, а й суддями. Так, зокрема автор вбачає перспективи в забезпеченні єдності судової практики та розумних строків розгляду.

Відзначається, що не зважаючи на межі застосування штучного інтелекту, першочерговим завжди має бути дотримання основоположних принципів правосуддя таких як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості та інших.

Автор підсумовує, що, не зважаючи на доволі обережний підхід до застосування штучного інтелекту в судочинстві, такі технології все частіше застосовуються як у судах, так і юристами, які беруть участь у судових справах. Провівши аналіз поточного стану справ, автор робить висновок, що, хоча і межі застосування штучного інтелекту можуть дуже різнитися, в кінцевому результаті роль штучного інтелекту все ж є асистивною. Навіть у тих випадках, коли штучний інтелект сам приймає те чи інше рішення, воно верифікується людиною, що свідчить про його саме асистивну чи іншими словами допоміжну роль.

Ключові слова: штучний інтелект, судочинство, асистивна роль, принципи, судова практика, суддя, рішення суду.

The article discusses the role and limitations of artificial intelligence in the judiciary, in particular, the author draws attention to the fact that artificial intelligence can be used both in court administration and directly in the course of judicial proceedings, assisting judges in analysing facts for decision-making or assisting parties to a case in formulating a legal position.

The author notes that it would not be entirely justified to reduce the potential use of artificial intelligence in judicial proceedings to the support of simple administrative tasks. Sharing the reservations about entrusting AI with tasks related to legal analysis, the author believes that a certain advisory role of AI, especially when working with case law, can be quite effective.

The article focuses on the fact that the world is witnessing a significant development of various artificial intelligence systems to assist legal practitioners. At the same time, the author points out that AI can and should be used not only by lawyers, but also by judges. In particular, the author sees prospects in ensuring the unity of judicial practice and reasonable terms of consideration.

The article notes that despite the limits of artificial intelligence, it is important to remember that whatever tasks are assigned to AI technology, the primary consideration should always be compliance with the fundamental principles of justice.

The author concludes that, despite a rather cautious approach to the use of AI in judicial proceedings, such technologies are increasingly being used both by courts and by lawyers involved in court cases. After analysing the current state of play, the author concludes that, although the scope of AI application may vary greatly, the ultimate role of AI is still an assisting one. Even in cases where AI decides on its own, it is verified by a human, which indicates that it is an assisting or, in other words, an auxiliary role.

Key words: artificial intelligence, judicial proceedings, assisting role, principles, case law, judge, judgment.

Постановки проблеми. «Технології – один із засобів, за допомогою якого демократична держава, що прагне забезпечити верховенство права, може сприяти здійсненню правосуддя в будь-який час» [1]. Сфера правосуддя традиційно вважається достатньо консервативною, а тому впровадження будь-яких нових технологій часто відбувається повільно та супроводжується тривалими дискусіями. Певним поштовхом для впровадження цифрових технологій у судочинство стала пандемія COVID-19, що дала стрімкий розвиток так званому електронному суду, коли учасники справи можуть подавати та отримувати документи онлайн чи брати участь в засіданнях з мобільних пристроїв. В той же час, якщо електронний суд стає доволі поширеним інструментом в багатьох країнах, в тому числі і в Україні, то більш революційні технології, такі як штучний інтелект (далі – ШІ) ще досі сприймаються досить обережно, хоча і більшість розуміє невідворотність їх імплементації у сферу судочинства.

Стан дослідження. Окремі аспекти застосування технологій штучного інтелекту досліджувались в працях В.В. Городовенка, Н.В. Шишки, М. Шемашкевич, І.Д. Казанчук та інших. Однак питання меж застосування штучного інтелекту залишається все ще поза увагою дослідників.

Постановка завдання. Власне питання застосування технологій штучного інтелекту в судочинстві і буде предметом цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи тему застосування штучного інтелекту в судочинстві важливо розуміти, що штучний інтелект у цій сфері може використовуватися в різних аспектах. Так, штучний інтелект може застосовуватися як в судовому адмініструванні, так і безпосередньо при здійсненні судочинства, асистуючи суддям при аналізі фактів для прийняття рішень або ж асистуючи сторонам у справі при формулюванні правової позиції. Більше того, є країни, де ШІ, на підставі власного аналізу фактично виносить власне попереднє рішення.

Хоча поки не має нормативного акту обов'язкової дії, який би якимось чином регулював межі застосування ШІ в судочинстві, ані в Україні, ані на рівні ЄС, важливо брати до уваги ті рекомендації, які видаються з цього приводу. Так, можемо згадати посібник щодо використання штучного інтелекту працівниками судів, який був опублікований 12 грудня 2023 у Великій Британії. У цьому документі власне йдеться про те, що ШІ може бути корисним при роботі з великими текстами, зокрема при їх узагальненні. Також корисними завданнями для

ШІ зазначається можливість створення презентацій або ж виконання адміністративних завдань, пов'язаних з підготовкою електронних листів чи меморандумів. В той же час, не рекомендовано застосовувати ШІ при проведенні юридичних досліджень або ж юридичного аналізу, оскільки існуючі чати ШІ не здатні готувати переконливий аналіз чи аргументацію [2]. Європейська комісія у 2021 році також висловила думку, що деякі системи штучного інтелекту, призначені для здійснення правосуддя, слід класифікувати як системи з високим ступенем ризику з огляду на їхній потенційно значний вплив на демократію, верховенство права, індивідуальні свободи, а також на право на ефективний та справедливий судовий розгляд. Зокрема, для усунення ризиків потенційної упередженості, помилок і непрозорості доцільно кваліфікувати як високоризикові системи штучного інтелекту, призначені для надання допомоги судовим органам у дослідженні та інтерпретації фактів і закону, а також застосуванні закону до конкретного набору фактів [3].

На нашу думку, така позиція щодо сфери застосування ШІ, на даний момент, є цілком обґрунтованою. Важливо розуміти, що, не зважаючи на аргументи, що штучний інтелект може забезпечити неупередженість та об'єктивність розгляду справи, він точно не здатен замінити суду, і, в тому числі, окреслені вище ризики суттєво переважають над гіпотетичним підвищенням рівня об'єктивності. В той же час, на нашу думку, не зовсім виправданим буде зводити потенційну можливість використання штучного інтелекту в судочинстві до виключно підтримки простих адміністративних завдань. Поділяючи застереження щодо покладення на ШІ завдань пов'язаних із юридичним аналізом, ми вважаємо, що певна дорадча роль ШІ, особливо при роботі з судовою практикою, може бути цілком ефективною. Це може стосуватися в першу чергу юристів, які займаються судовою практикою та працюють над позицією у справі.

Так, у світі спостерігається значний розвиток різних систем штучного інтелекту для допомоги практикуючим юристам. Наприклад, таких як система Kira, яка використовує алгоритми машинного навчання для швидкого вилучення певних фрагментів інформації з великих масивів документів. Більш досконалими прикладами юридичних технологій на основі штучного інтелекту є різні аналітичні системи, зокрема програмне забезпечення для прогнозування перспектив судових справ. Одним із таких прикладів є LexMachina, яка надає прогнози на основі попередніх рішень, фактів справи та відповідного законодавства [4]. Таким чином, технології ШІ використовуються юристами при підготовці до справи, розробки позиції та стратегії.

В контексті використання ШІ юристами судової практики, доречним буде згадати позицію Верховного Суду, сформовану в ухвалі від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. Так, у цій справі заявник у заяві про роз'яснення постанови Верховного Суду зокрема просить роз'яснити вжите судом поняття «добровільне зобов'язання». Для обґрунтування своєї заяви, заявник посилається на висновки та визначення поняття «добровільне зобов'язання», яке сформоване в ChatGPT. Верховний Суд за результатами розгляду заяви прийшов, зокрема, до висновку, що *«апелювання заявником до "позиції" штучного інтелекту "ChatGPT", згенерованого ним у відповідях з окремого питання, що вже розглянув суд) є виявом неповаги до суддів Верховного Суду»*. Також судом зазначено, що *«використання штучного інтелекту без належного розуміння його можливостей як підстава для протиставлення його висновків висновкам суду, можуть підірвати довіру до судової системи»* [5]. Такі висновки Верховного Суду викликали певну дискусію як у науковій спільноті, так і серед практикуючих юристів. Більше того, в окремій думці по справі були висловлені децю протилежні висновки, які полягали в тому, що, *«пославшись на відповіді, згенеровані ШІ "ChatGPT", з метою обґрунтування своєї позиції,*

зважаючи на зміст заяви, наведені в ній доводи та аргументи, заявник не виявив неповаги до Суду та не поставив під сумнів його висновки, навпаки – прагнув з'ясувати та уточнити окремі висновки з питань, щодо яких висловився Верховний Суд» [6].

Таким чином, Верховний Суд сформував доволі консервативну позицію щодо можливості застосування штучного інтелекту при підготовці процесуальних документів та формуванні позицій адвокатами у справі. Не вдаючись до детального аналізу справи та жодним чином не оцінюючи таку позицію суду, хочемо відзначити, що подібний висновок може мати суттєвий вплив на використання штучного інтелекту адвокатами. В той же час технології нестримно розвиваються, як і правовідносини, які виникають у зв'язку з розвитком технологій, тому очевидно, що згадане рішення буде не останнім в контексті використання штучного інтелекту. На нашу думку, ШІ безумовно продовжуватиме надавати асистивну допомогу юристам, а тому цілком вірогідно, що зважаючи на природу ШІ, судовою практика також розвиватиметься і, можливо, з часом ШІ не буде сприйматися як явище, яке може виражати неповагу до суду та підірвати довіру до судової системи.

Більше того, вже зараз ШІ може здійснювати велику кількість завдань, які виконує суддя чи працівники його офісу. Наприклад, здійснювати пошук та перевіряти актуальність судової практики, здійснювати перевірку доказів, перевіряти підстави для відкриття зразкової справи, здійснювати попередню перевірку процесуальних документів на відповідність законодавчим вимогам, вичитувати та перевіряти граматичні помилки у проектах судових рішень тощо.

Хоча поки в Україні тема ШІ в судочинстві знаходиться на етапі вивчення перспектив та безпосередньому визначенню завдань, які можна доручити цій технології, певним підґрунтям для розвитку ШІ є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), зокрема модуль «Електронний суд». Саме «Електронний суд» має потенціал для його покращення асистивними функціями штучного інтелекту, наприклад, сигналізувати про початок відліку процесуальних строків та повідомляти про їх перебіг, розраховувати розмір судового збору, перевіряти повноту поданих документів тощо.

В той же час у багатьох країнах світу ШІ у судочинстві вже набув широкого застосування. Найбільш прогресивними у цій сфері є Китай та США. Так, у Китаї нещодавно Верховний суд зобов'язав усіх суддів консультуватись зі штучним інтелектом у кожній справі. І якщо вердикт судді відрізняється від рекомендації машини, суддя має надати детальне письмове пояснення. Ініціатори зміни зазначають, зроблено це для зниження рівня корупції та необґрунтованих рішень, а не для заміни судді-людини електронним суддею [7]. Також так звану прогностичну функцію ШІ активно використовують в судовій системі США, наприклад, при обранні запобіжного заходу чи при оцінці потенційного рецидиву та винесенні вироку. Так, в США завдяки прогностичному кодуванню, доступному за допомогою штучного інтелекту, суддя може просто ввести відповідні дані справи, і алгоритм запропонує статистичну ймовірність рецидиву на основі всіх відповідних характеристик цієї справи і кожної подібної справи, яка коли-небудь розглядалася в США. Ця технологія також може враховувати правила і рекомендації щодо винесення вироку, виробляти позицію щодо вироку і надавати письмове пояснення того, яким чином згенеровано рішення суду [8].

Цікавим для України може бути досвід Німеччини, де для вирішення проблеми великої кількості нерозглянутих справ було створено асистивну систему ШІ «OLGA», яка пропонує категоризацію справ, узагальнює метадані та може допомогти прискорити розгляд справ. За допомогою OLGA судді та секретарі можуть швидше відфіль-

травувати тисячі документів і використовувати конкретні критерії пошуку для знаходження потрібної інформації в різних документах. Крім того, система надаватиме інформацію про судовий процес, щоб контекстуалізувати інформацію, яка з'явилася в результаті пошуку [9].

Тобто можна зробити висновок, що ШІ може виконувати або допоміжну роль, що означає, що ця технологія не є повністю автономною і потребує участі людини, а проведений аналіз є лише частковим аналізом певного аспекту судового процесу. Інший варіант реалізації – це повна автоматизація, коли система на основі штучного інтелекту після введення даних користувачами здійснює відповідний правовий аналіз у межах усієї справи, а потім виносить певне рішення. Це рішення зазвичай має бути затверджене людиною.

Більше того, ШІ може і повинен застосовуватися не лише юристами, а й суддями. Одним з прикладів, які ми наводили вище, є можливість залучення ШІ до аналізу судової практики. Так, зокрема тут ми бачимо перспективи в забезпеченні єдності судової практики та розумних строків розгляду.

Однак, не зважаючи на межі застосування штучного інтелекту, важливо пам'ятати, що які б завдання не доручалися технології ШІ, першочерговим завжди має бути дотримання основоположних принципів правосуддя та, в тому числі, принципів щодо використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя, які закріплені у Етичній хартії по використанню штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems

and their environment), а саме: 1) принцип дотримання основних прав людини при використанні ШІ, 2) принцип недискримінації, 3) принцип якості та безпеки, який стосується обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі, 4) принцип прозорості, неупередженості та справедливості, 5) принцип «під контролем користувача» (*under user control*) [10].

Висновки. Підсумовуючи, хочемо відзначити, що, не зважаючи на доволі обережний підхід до застосування ШІ в судочинстві, такі технології все частіше застосовуються як у судах, так і юристами, які беруть участь у судових справах. Провівши аналіз поточного стану справ, можемо зробити висновок, що, хоча і межі застосування ШІ можуть дуже різнитися, в кінцевому результаті роль ШІ все ж є асистивною. Навіть у тих випадках, коли ШІ сам приймає те чи інше рішення, воно верифікується людиною, що свідчить про його саме асистивну чи іншими словами допоміжну роль.

Технології ШІ очевидно набуватимуть все ширшого застосування в сфері судочинства, що вимагатиме розроблення та затвердження єдиних правил, в основі яких повинні бути принципи щодо використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя, які закріплені у Етичній хартії по використанню штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі. Ми переконані, що, не зважаючи на певні ризики та доволі повільне впровадження й обережне ставлення до ШІ в судочинстві, він сприятиме підвищенню прозорості та ефективності судової системи України і в результаті сприятиме мінімізації будь-яких зовнішніх впливів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городовенко В.В. Штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх. *Висновок КРЕС «Рухаючись вперед: використання допоміжних технологій у судочинстві»* (28 грудня 2023 р.) URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyy-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne>
2. Artificial Intelligence (AI) – Guidance for Judicial Office Holders. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/12/AI-Judicial-Guidance.pdf>
3. Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206>
4. Krištofík, Andrej. Bias in AI (supported) decision making: old problems, new technologies. In *Innovation in Judicial Systems: Human, Cyber and Beyond, JAR Inaugural Conference*. 2023.
5. Ухвала Верховного Суду від 08.02.2024 року у справі №925/200/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>
6. Окрема думка Судді Верховного Суду Вронської Г.О. від 08.02.2024 року у справі №925/200/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074064>
7. Chen Stephen China's court AI reaches every corner of justice system, advising judges and streamlining punishment. URL: <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3185140/chinas-court-ai-reaches-every-corner-justice-system-advising>
8. Kieran Newcomb The Place of Artificial Intelligence in Sentencing Decisions. URL: <https://www.unh.edu/inquiryjournal/blog/2024/03/place-artificial-intelligence-sentencing-decisions>
9. Eckard Schindler Judicial systems are turning to AI to help manage vast quantities of data and expedite case resolution. URL: <https://www.ibm.com/blog/judicial-systems-are-turning-to-ai-to-help-manage-its-vast-quantities-of-data-and-expedite-case-resolution/>
10. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>